

ביאורים

כל מי שמתבונן על התשובה רואה עד כמה היא ענייני מחודש. בעולם שלנו אין שום אפשרות למחוק דבר שכבר קרה. ניתן אולי להתעלם ממנו, או לוותר עליו, אך לא למחוק אותו. התשובה יוצרת מציאות חדשה. אדם שחטא והתרחק יכול לשוב "אל התחלתו כאשר היה בראשונה". כיצד יתכן דבר זה? על כורחנו להסביר שמדובר כאן ביצירה אלוהית מיוחדת. יצירה של דבר שקדם לעולם והוא מעליו. אלא שדבר מחודש שזכה צריך משהו ש"יפתח לו את השער", משהו שיגלה אותו בעולם.

דברי חז"ל על כך שישראל חטאו כדי להורות תשובה לרבים לא נועדו כדי ללמד שניתן לחזור בתשובה. לימוד זה היה יכול להילמד מתוך פסוקי התורה, ללא שיתרחש חטא בפועל. פתחון הפה לבעלי תשובה עליו דיברו חז"ל, הוא גילוי בפועל של מציאות התשובה בעולם הזה, וכך הם זכו להיות מעין שותפים להקב"ה ב'לידה' של התשובה בעולם. המתאימים ביותר ליצירה זו הם דווקא הדור של עם ישראל שיצאו ממצרים, דור זה הוא הראשית של עם ישראל שנוולד ביציאתו ממצרים, שמתוך לידה זאת לקח לו הקב"ה את ישראל לעם. דור זה המוגדר כדור דעה, הוא זה שראוי להיות קשור לכלל הדורות בעם ישראל ולגלות את חידוש התשובה הכללית, כמו שדוד המלך, עם גודל מעלתו ועם הקשר הגדול שלו לכל ישראל, בתור האדם המהווה את יסוד הנהגת המלכות בישראל, הוא זה שראוי לגלות ולחדש את התשובה אצל האדם הפרטי.

אלא שעדיין יש להקשות, וכי הקב"ה חלילה כופה על ישראל לחטוא? תירוץ ראשון תירץ המהר"ל לעיל, והוא עסק בכך שלא הייתה גזרה על עצם החטא אלא על התשובה. וכאן הוא מתירץ תירוץ נוסף, שכדי להינצל מן החטא, האדם זקוק לסיוע מה' כדי שלא יכשל בעבירה, ללא סיוע זה הוא עלול ליפול ברשתו של היצר. וכיוון שרצה הקב"ה לגלות בעולם את כוח התשובה, סילק מדור המדבר ומדוד את השמירה, ולכן חטאו למרות שלא היו ראויים לחטוא.

הרחבות

• לפתוח פתח לקדושה

ולקף כפאָשר הם עֵשׂו תְּשׁוּבָה, פְּתַחוּ פֶתַח תְּשׁוּבָה לְכָל הָעוֹלָם. המהר"ל מלמד אותנו שיש קשר בין נפשות האנשים, ולכן מדרגה רוחנית שהיה קשה להשיגה, ניתנת להשגה ביתר קלות כאשר משהו כבר השיג אותה.

ישנו סיפור הממחיש עיקרון זה בתחום אחר, בתחום לימוד התורה: מעשה ברבי יוסף קארו, בעל ה'שולחן ערוך', שהתקשה מאוד בהבנת קטע מסוים מדברי הרמב"ם. לאחר כמה ימים הצליח ליישב את דברי הרמב"ם מתוך יגיעה גדולה. להפתעתו, שמע למחרת את ההסבר המחודש ברמב"ם מפי תלמיד חכם צעיר שלא יגע כל כך על הדברים. הסביר המגיד לרבי יוסף (כידוע, לרבי יוסף קארו היה מלאך 'מגיד' שהיה שלוח אליו מן השמיים ללמדו תורה. דברים רבים ששמע מן המגיד כתב רבי יוסף בספרו 'מגיד מישירים') שאכן דברי הרמב"ם היו מאוד קשים להבנה, אך אחרי שרבי יוסף כיוון אל האמת והבין את הדברים בעצמו, ניתן להבינם גם ללא יגיעה גדולה במיוחד. (על פי ספר 'חומת אנך' לרב חיד"א, משלי ג).

שאלות לדין

מה הכוונה שהקב"ה שומר אותנו מן החטא?

לפי דברי המהר"ל כאן, מה המשמעות של 'לחזור בתשובה'?

וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ, כִּי מָה שְׂאָמַר: לֹא עֵשׂו יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל אֲלֵא כְּדֵי לִתֵּן פְּתוּחוֹן פֶּה וְכוּ'. לֹא שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ גָּזַר עַל הַחֲטָא, רַק רוּצָה לוֹמַר, כִּי הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ רָגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמַר וְשׁוֹמֵר אוֹתָם מִן הַחֲטָא, וּמִפְּנֵי כִּי תִהְיֶה נְרָאָה הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם, לֹא הִיָּה שׁוֹמֵר אוֹתָם מִן הַחֲטָא כְּמוֹ שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לָזֶה, עַד שֶׁבָּאוּ לְיַדֵּי חֲטָא.

וְאִין הַפְּרוּשׁ כְּדֵי לְהַרְאוֹת לְאֶדָם שֶׁאֵלוּ הָיוּ חוֹטְאִים וְעֵשׂו תְּשׁוּבָה, שֶׁגַם הוּא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁבְּנֵי אֵין לְדַבֵּר זֶה לֹא הִיָּה צְרִיךְ לְהַרְאוֹת, כִּי מְבַאֵר הוּא בְּפִתּוּבָא. אֲבָל הַפְּרוּשׁ בִּזְוָה, כִּי הַתְּשׁוּבָה שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם מִן הַחֲטָא, וְיִקְבַּל אוֹתוֹ הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ בְּתְשׁוּבָה, הוּא דְבַר גְּדוֹל מְאֹד, הַמְּדַרְגֶּה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁיֵּשׁ לְעוֹלָם. כִּי אַחַר שֶׁחֲטָא הָאָדָם, יָשׁוּב אֶל הַתְּחִלְתּוֹ, כְּאֲשֶׁר הִיָּה בְּרֵאשׁוֹנָה. וּבְשִׁבִיל כֶּף אֲמִירוֹ בְּפֶרֶק מְקוּם שֶׁנֶּהְגוּ (פסחים נד, א) וּבְמִסְכַּת נְדָרִים (לט, ב), שֶׁהַתְּשׁוּבָה נְבִרָא קִדְם שֶׁנְּבִרָא הָעוֹלָם. וְכִמוֹ שֶׁבְּבִרְוֵי חַבּוּר גְּבוּרוֹת ה' וְשֶׁם מְבַאֵר שֶׁהִיא עַל כָּל הָעוֹלָם. וּלְפִיכָךְ הַתְּשׁוּבָה בְּרֵאשׁוֹנָה חֲדָשָׁה בְּעוֹלָם. וְכֵאֲשֶׁר לֹא הִיָּה הַתְּשׁוּבָה נְמַצָּאת בְּעוֹלָם, רְחוּק הִיָּה הַתְּשׁוּבָה מִן הָאָדָם. אִף כִּי הַפְּתוּב מְזַהֵר עַל הַתְּשׁוּבָה, הֲלֹא דְבַר רְחוּק הִיא הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא בְּרֵאשׁוֹנָה חֲדָשָׁה בְּעוֹלָם, לְצֵאת לַפְּעַל. אֲבָל כְּאֲשֶׁר נְמַצָּא שֶׁהַרְאשׁוֹנִים פְּתַחוּ שַׁעַר הַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁנְּמַצָּא מַעֲלָה הַזֹּאת בְּעוֹלָם, וְעַל יָדָם קָנָה הָעוֹלָם הַמַּעֲלָה הָעֲלִיּוֹנָה, הִיא מְדַרְגַת הַתְּשׁוּבָה, שׁוֹב אִין נְחֻשֵׁב בְּרֵאשׁוֹנָה חֲדָשָׁה, שֶׁכְּבָר נְמַצָּא הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם.

כִּי הֵם פְּתַחוּ פֶתַח הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם, בְּמָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהֵם הָיוּ הַתְּחִלָּה יִשְׂרָאֵל בְּכֻלָּל, וּלְפִיכָךְ הָיוּ הֵם עֶקֶר בְּעוֹלָם. וְלִכְפֹּךְ כְּאֲשֶׁר הֵם עֵשׂו תְּשׁוּבָה, פְּתַחוּ פֶתַח תְּשׁוּבָה לְכָל הָעוֹלָם. וְלֹא הָיוּ נְחֻשְׁבִים כְּמוֹ שְׂאָר אָדָם, שֶׁהוּא אָדָם פְּרָטִי, וְעַל יְדוֹ לֹא הִיָּה נְמַצָּא הַתְּשׁוּבָה בְּכָל הָעוֹלָם. וְאִף דָּוִד הַמֶּלֶךְ, הֵרִי הוּא עֶקֶר בְּעוֹלָם, אֲשֶׁר מְמַנּוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. וְכֵאֲשֶׁר עָשָׂה הַתְּשׁוּבָה, פְּתַח פֶתַח הַתְּשׁוּבָה לְכָל הָעוֹלָם. וּמִפְּנֵי כֶּף, עַל יָדָם נְמַצָּא מְדַרְגַת הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם, וְהֵם פְּתַחוּ פֶתַח הַתְּשׁוּבָה, וְהוֹצִיאוּ מְדַרְגָה זֹאת לַפְּעַל, אֲשֶׁר לֹא הִיָּה נְמַצָּא מִקִּדְם הַמְּדַרְגָה הָעֲלִיּוֹנָה כֹּל כֶּף בַּפְּעַל. וְלֹא הִיָּה רְאוּי לָזֶה רַק דּוֹר שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְדָוִד הַמֶּלֶךְ, וְלֹא שְׂאָר בְּנֵי אָדָם. כִּי כְּבָר אֲמַרְנוּ כִּי מְדַרְגַת הַתְּשׁוּבָה מְדַרְגָה עֲלִיּוֹנָה מְאֹד, שֶׁהִיא עַל הָעוֹלָם, וְלֹא נְמַצָּא זֶה עַל יְדֵי קְטַנֵּי אֶרֶץ, שֶׁאֵינָם נְחֻשְׁבִים בְּעוֹלָם. וְיִתְרָה מְזַהֵר, כִּי אֵלוּ הֵם מוֹכִינִים לְפֶתַח פֶתַח הַתְּשׁוּבָה בְּעֵצְמָם, וְדָבָר זֶה יְדוּע לְמִבְּנֵינִים, אִיךְ אֵלוּ הָיוּ מוֹכִינִים לְתְשׁוּבָה לְפִי מַעֲלָתָם. וּלְפִיכָךְ הֵם פְּתַחוּ פֶתַח הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל יָדָם יֵשׁ דְּבִקּוֹת לְעוֹלָם בְּתְשׁוּבָה.

עוד יש לפרש את מאמר חז"ל: לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה וכו', שאין הכוונה שהקב"ה גרם לישראל לחטוא, אלא שהקב"ה שומר את חסידיו שלא יכשלו בחטא, וכדי שתיראה התשובה בעולם, הקב"ה לא שמר אותם כמו שהיה שומר אותם אלמלא רצה שתהיה תשובה בעולם, ומכיוון שלא היתה שמירה טובה חטאו.

אין כוונת חז"ל לומר שעם ישראל ודוד חטאו ועשו תשובה כדי שישמשו דוגמה לחוטאים, שגם הם יעשו תשובה, כ"י בודאי די בצווי שבתורה על התשובה כדי שידעו לחזור בתשובה. אלא הביאור הוא, שהתשובה שיעשה החוטא כשישוב מחטאו והקב"ה מקבלו היא מעלה גדולה מאד, המעלה העליונה של העולם. כי התשובה היא שהאדם החוטא שב אל תחילתו, כמו שהיה בתחילה. מפני מעלת התשובה אמרו חכמים בפרק מקום שנהנו ובמסכת נדרים, שהתשובה קדמה לעולם. וכבר בארנו בחיבור גבורות ה' שהתשובה היא מעל לכל העולם. לכן התשובה היא בריאה חדשה בעולם, והיא בכח. כאשר התשובה עדיין לא בפועל בעולם היא רחוקה מהאדם, ואף שהתורה מזהירה על התשובה, מכיוון שהיא בריאה חדשה הרי היא רחוקה מלצאת לפועל. אבל כאשר הראשונים פתחו שער התשובה, ובכך התשובה נמצאת בפועל בעולם, קונה העולם מעלה גבוהה, מעלת התשובה. ומעתה התשובה אינה נחשבת בריאה חדשה אלא היא קרובה יותר, כי היא כבר נמצאת בעולם.

דור המדבר חוטאי העגל פתחו פתח התשובה בעולם. דור זה הוא הדור הראשון של עם ישראל, ומשום כך הם עיקר העולם, ולכן כאשר הם עשו תשובה, הם פתחו פתח תשובה לכל העולם. דור זה לא נחשבו כמו שאר האנשים בעולם, שהם אנשים פרטיים, שאינם יכולים להוריד את התשובה לכל העולם. גם דוד המלך אינו נחשב לאדם פרטי אלא לעיקר, מפני שממנו מלכות בית דוד. לכן כשעשה דוד תשובה הוריד את התשובה לעולם. על כן דור יוצאי מצרים ודוד הוציאו את התשובה אל הפועל בעולם. לא היו ראויים לזה אחרים, אלא רק דור יוצאי מצרים ודוד המלך, כי כבר בארנו שמעלת התשובה גבוהה מאד, ואין אנשים קטנים, שאינם נחשבים בעולם, יכולים לפעול זאת. ועוד דוקא הם ראויים לפתח פתח תשובה בעולם, כי לפי מעלתם, שהם ראשית הויה, יכולים להחזיר העולם אל ראשיתו. לכן הם אלו שפתחו פתח תשובה והוציאו את התשובה אל הפועל בעולם.

הקב"ה לא שמרם מחטא, כדי שהתשובה תימצא בעולם

כדי שתימצא התשובה בעולם היה צורך להוציאה אל הפועל

רק מי שהוא עיקר, כדור יוצאי מצרים ודוד המלך, יכולים להוציא התשובה אל הפועל